PROTIALKOHOLICKÝ OBZOR

24, 1989, 1, s. 43 – 47

K PROBLÉMU POSUZOVÁNÍ TOXIKOMANIE

V. ŠŤASTNÝ

KÚNZ, Psychiatrická léčebna Brno,
ředitel: MUDr. K. Nevrlka

Souhrn

Autor referuje o případu toxikomanie, který svojí symptomatologií byl natolik obtížný, že se diagnosticky vyvíjel od diagnózy schizofrenie až k čisté diagnóze závislosti. Rozvoj příznaků trval přes deset let, za tuto dobu došlo k 18 hospitalizacím a mnoha psychiatrickým a psychologickým vyšetřením, včetně opakovaných znaleckých zkoumání. Poukazuje se na to, že diagnóza toxikomana nemusí být vždy snadná a jednoduchá zvláště u mladých jedinců.

Posuzování toxikomanů je v posledních letech stále častější a ne vždy jsou to případy zcela jednoduché a diagnosticky prosté. Dovoluji si informovat o případu toxikomanky, která řadu let zaměstnávala mnoho psychiatrů i soudních znalců. Zneužívala prakticky všechno, v posledních měsících brala hlavně Pervitin. Na psychopatickém terénu se rozvíjela bohatá klinická symptomatologie, která se rozvíjela od obrazu toxické psychózy s bohatým halucinatorním obrazem, přes schizoformní psychózu až po schizofrenii, aby se nakonec opět skončila u dg. závěru – psychopatie, toxikomanie. Celý tento průběh trval 10 let (od jejich 15 do 25 let).

Jde o pacientku Z. F., nar. r. 1962, t. č. rozvedenou a důchodkyni. Z rodinné anamnézy: otec 50 let, vědecký pracovník, docent; matka 40 let, úřednice, dominantní typ. Dle názoru pacientky by rodiče byli nejraději, kdyby neměla svůj mozek, svou hlavu, ale současně tvrdí, že ji stále vedli k samostatnosti. Dnes ji již však odepsali. Je jedináček, jeden příbuzný pracoval jako psychiatr. Nikdy vážněji nestonala. Absolventka ZDŠ, vyloučena v prvním ročníku gymnasia.

Fetovat začíná ve třinácti letech v partě, hlavně šlo o čichání čikuli, zneužívání Efedrinu, Alnagonu a Fenmetrazinu. V patnácti letech (listopad 1977) je poprvé hospitalizována v PL Jihlava pro suicidální pokus, který provedla po konfliktech ve škole s učiteli. Dg. závěr – susp. toxikomanie, pseudologia phantastica; matka tehdy udala, že dcera má od malička bujnou fantasii, vymýšlí si různé příběhy, organizuje party, kluby mladých, pokouší se napsat knihu o narušené mládeži. Bylo provedeno i psychologické vyšetření se závěrem schizoidní 301, depresívní a anxiózní projevy, pseudologia phantastica. Další hospitalizace byla následující rok, tedy v šestnácti letech

Předneseno na Celostátní AT konferenci v Třebíči dne 7. – 9. 9. 1987

(1978), kdy již byla v 1. ročníku gymnasia a kdy provedla další sebevražedný pokus. Hospitalizována na psychiatrické klinice, kde konstatován manický syndrom s hebefrenními rysy s poznámkou, že šlo o stav vyprovokovaný vyššími léčebnými dávkami Nortryptilinu a který se upravil vysazením léku. Abúzus medikamentů jinak nebyl potvrzen. V létě téhož roku pak hospitalizována v PL Pezinok a opět pro sebevražedný pokus, který tam hodnocen jako demonstrativní. Dg. závěr – anomální osobnost se schizoidními prvky. V říjnu téhož roku další hospitalizace, tentokrát na psychiatrické klinice, kde konstatováno teatrální jednání, lehký psychomotorický neklid, schizoidní rysy osobnosti, ale bez známek psychózy. Propuštěna na žádost rodičů a proti radě lékaře. Dg. závěr – anomální osobnost se schizoidními prvky. Již za 14 dnů byla opět přijata a toto přijetí trvalo v podstatě až do července 1979. Stále se hovoří o jejím klackovitém jednání, konstatována ztráta distance, elevovaná nálada a tehdy poprvé bylo vysloveno podezření na hebefrenii. Hovoří se také o abúzu Fenmetrazinu a Alnagonu, byly zjištěny drobné inadekvátnosti v emotivitě a zjištěna určitá emoční plochost. Uvádí se, že během hospitalizace opakovaně zjištěno zneužívání Triphenidilu, což vysvětlovala tím, že si jen chtěla vylepšit svoji psychiku.

V r. 1979 (17 let) – v létě krádež hodinek, které prodala a za utržené peníze nakoupila drogy. Až do této doby nikdy nebyly zjištěny manifestní známky psychózy, stále se hovoří jen o psychopatických příznacích, které v klinickém obraze dominovaly. V konečném hodnocení se však hovoří o postprocesuální psychopatizaci a uzavřeno dg. jako schizofrenia pseudopsychopatica. V témže roce vyloučena z gymnasia pro asociální chování a pro kontakty s toxikomany. V tomto roce stále zneužívá léky a začíná s pícháním Alnagonu. V listopadu 1979 je přijata do PL pro toxickou psychózu s výrazným halucinatorním obrazem po zneužívání Triphenidilu. Dále uzavřeno jako polymorfní drogová závislost, psychopatická osobnost se schizoidními prvky a poruchami socialibity. Po odeznění akutních psychotických příznaků se její chování popisuje jako drzé, arogantní vůči ošetřujícímu personálu i pacientům. Byly s ní neustále těžkosti. Bylo také provedeno psychologické vyšetření se závěrem: IQ 126, bez známek schizofrenie, psychopatické rysy osobnosti. V PL Brno byla do března 1980, kdy byla přijata do Lojovic k dobrovolné odvykací léčbě. To je jí již 18 let. V Lojovicích byla od března do června 1980 se závěrem – závislost na psychofarmaka, bez jakýchkoliv známek psychózy. O léčení neměla nejmenší zájem, z léčení utekla a nedokončila je. V témže roce (podzim 1980) v zahradě PL Brno nasbírala konopí, které zpracovávala, sušila, kouřila a poskytovala ostatním toxikomanům v Brně, včetně nezletilých dětí. Tehdy poprvé zahájeno trestní stíhání. V kouření konopí pokračovala až do března 1982 (rok a půl), tedy i v době pozdější hospitalizace v PL Jihlava. V září 1981 – březen 1982 byla totiž v Jihlavě hospitalizována (je jí již 19 let) a tuto léčbu nastoupila dobrovolně. Objektivně se již výrazně zhoršily její poruchy v chování i v myšlení. VB hlásí, že kouří marihuanu, kterou rozdává zájemcům v Brně, shromažďuje kolem sebe party toxikomanů, je jejich uznávanou vedoucí, čichá také toluen. V té době již utekla od rodičů, začala žít s přítelem (ve skutečnosti mnohonásobný nebezpečný recidivista, těžký psychopat a alkoholik), a to údajně proto, aby se v životě mohla lépe realizovat, jak sama vysvětlila. V parere se hovořilo o hraničním stavu v rámci schizofrenického onemocnění s následnou psychopatizací, schizofrenia pseudopsychopatica. Nasazena léčba neuroleptiky, ale při nižších dávkách je její chování zcela neúnosné. Při příjmu upozorňuje žurnální lékař na její hippiovský vzhled, nezjistil žádné známky psychózy a také upozornil na to, že doposud nikdy žádné manifestační známky psychózy zjištěny nebyly. Konstatoval lékovou závislost a heboidní rysy, včetně mnohočetných vpichů po těle. Sama přiznala, že vyrábí Pervitin, který si aplikuje. Léčení v PL Jihlava bylo zřejmě zcela bez efektu. V chorobopise se objevuje řada poznámek, že z dovolenek sa vrací se zásobou drog, které skrytě na oddělení požívá. Toto právě byla doba, kdy dojížděla do Brna vykouřit si svoji marihuanu. Dokonce přímo na oddělení přistižena při pichání Alnagonu. To je již bohatě tetována po těle, inj. Alnagonu si aplikuje do tetovází a tvrdí, že vzniklé infiltráty jsou z toho, že si dělá kosmetické úpravy, aby se tetování zbavila. Na každý zákaz a omezení reaguje hladovkou, vymýšlí si, diktuje si apod. Snad nejlépe se chovala na těžké psychotické stanici uzavřeného typu. Dg. závěr při propuštění – hraniční stav s toxikomanickými projevy a sekundární disociabilitou u psychopatické osobnosti v rámci schizofrenického onemocnění. Polymorfní toxikomanie (tato dg. stojí až na druhém místě). Propuštěna jako apta, přesto však již 31. 8. 1982 dostává invalidní důchod. Stále ještě rok 1982. Její toxikomanie

pochopitelně pokračuje dále, v Olomouci si našla známost, studenta chemie na PU, se kterým se společně věnovala výrobě drog a omamných látek a společně s ním to studovala. On ji také do všech tajů chemické výroby zasvětil, takže se ve všem dobře vyzná. V listopadu téhož roku přistižena VB na kolejích v Olomouci při výrobě Efedrinu. Odeslána k hospitalizaci do PL Šternberk, kde byla od listopadu 1982 do ledna 1983. Tam konstatovány mnohočetné stopy po vpiších na hyždích, stehnech i předloktích, hnisající, místy i flegmony, v těle zjištěn efedrin. Na oddělení se chovala jako obvykle. Dg. závěr – hy rysy, nevyrovnaná osobnost, konfabulační pohotovost typu pseudologia phantastica. Nezjištěny žádné příznaky psychózy nebo dokonce schizofrenie. Následovalo trestní stíhání a s ním i znalecký posudek z oboru psychiatrie, jehož závěr zněl – procesuální onemocnění schizo okruhu, latentní schizofrenie (pseudopsychopatický obraz). Doporučena exkulpace a ústavní ochranná léčba psychiatrická. Trestní stíhání bylo zastaveno, a to včetně i stíhání dřívějšího – narušování mravní výchovy mládeže za distribuci marihuany. Toto vše se tedy odehralo v době, kdy byla opakovaně vyšetřována psychiatricky, léčena v nejrůznějších psychiatrických zařízeních, kdy byla opakovaně vyšetřována psychologicky (psychologové nikdy známky psychózy ve vyšetřeních nenalezli, stejně jako známky schizofrenického procesu, vždy jen známky hysterické, schizoidní a psychopatické). Nález soudních znalců byl tedy zcela ojedinělý.

Přecházíme tedy do roku 1983 – je jí 21 let. Ve své toxikomanické činnosti i trestní činnosti pokračuje nerušeně dále. V listopadu 1983 se vdává a bere si za manžela již uvedeného toxikomana, studenta chemie z Olomouce, který byl později ze školy vyloučen a skončil na opakovaném protitoxikomanickém léčení v Horních Holčovicích. Pokračuje také ve výrobě látek i v jejich abúzu. Má nastoupit OL psychiatrickou, ale předkládá soudu potvrzení, že je těhotná a soud ji povoluje odklad OL. Jakmile obdrží doklad o povolení odkladu, jde ihned na interrupci a nerušeně žije dále. V únoru 1984 (22 let) přijata do PL Brno, kam přeložena z chirurgie pro rozsáhlé flegmony hyždí (po vpiších), protože svým arogantním a sprostým chováním narušovala chod chirurgického oddělení a byla tedy předána do péče psychiatrů. Tvrdí, že na sobě provádí pokusy s léky, vyvolává si uměle různé psychotické stavy, a to proto, aby rozšířila svůj obzor, znalosti a aby o tom všem mohla napsat knihu. Projevuje velké znalosti o výrobě omamných látek, studovala prý vše s manželem, má prý doma dobře vybavenou chemickou laboratoř (pro upřesnění, s manželem již v té době dávno nežije a rozvádí se s ním). Dobrovolně se přihlásila na léčení zase do Lojovic, kde také opravdu v té době od 15. 2. do 16. 4. 1984 byla hospitalizována. Tam konstatován těžký abstinenční syndrom spojený se zrakovými ilusemi až halucinacemi, ale lékaři také upozorňují na skutečnost, že schválně udává celou řadu somatických potíží, jen aby odvedla pozornost od své základní problematiky. Je zcela bez náhledu k léčbě, k léčení přistupuje pasívně a odchází proti radě lékaře z léčebny předčasně. Léčba tedy nebyla dokončena. Dg. závěr – psychopatie, sy. závislosti na psychofarmaka, alkohol a tabák. O dg. schizofrenie se v této době již nehovoří nikde. I zde bylo provedeno psychologické vyšetření, ale známky schizofrenického procesu nebyly nalezeny.

V září 1984 (má již 22 roky) nastupuje konečně nařízenou OL psychiatrickou, která trvala až do července 1985. Ač má trvalé bydliště v Brně, nastoupila tuto léčbu v nespádové léčebně v Jihlavě, kde jí přijetí zřejmě zařídili její rodiče. K léčbě přistupovala zcela pasívně, během léčení se objevují stále záznamy, že soustavně zneužívá léky, opakovaně přistižena při aplikaci kodeinu v inj., dokonce i Pervitinu, což dělala obvykle při svých propustkách domů. Jednou lékařům přiznala i požití morfinu. Dg. závěr při propuštění – na prvém místě polymorfní toxikomanie a na druhém pak latentní schizofrenie. Po propuštění pokračovala v OL psychiatrické, ale v AT poradně, při tom celou dobu přiznává zneužívání drog. Je to stále Pervitin a kodein, což prý jí nejlépe zlepšuje myšlenkové pochody. S injekční aplikací se lékařům netají, nebude prý lékařům lhát. Píchá si a píchat si bude stále. V lednu 1986 zjistěn objektívně laboratorně Pervitin, v únoru kodein, tentýž lék pak opět v březnu. V červnu 1986 opět laboratorně zjištěn Pervitin a kodein. Ošetřující lékař poprvé vyslovuje pochybnost, zda u jmenované vůbec jde o schizofrenii. V srpnu 1986 se provádí kontrola důchodu a AT poradna uzavírá diagnosticky jako polymorfní toxikomanie u hysterické osobnosti. Matka posuzované protestuje a ohrazuje se proti této diagnóze s tím, že u její dcery jde o něco zcela jiného. Je proto svoláno konsilium odborných pracovníků psychiatrické kliniky v čele s profesorem Náhunkem a toto odborné shromáždění po prostudování celého

případu uzavírá tak, že jde 1. o polymorfní toxikomanii u hysterické osobnosti a 2. schizoformní psychózu v anamneze (2 ataky). Diagnóza procesuální choroby tedy padla. Důchod jí však byl ponechán a pacientka sama pak dále pokračovala v abúzu. Na podzim 1986 (je jí 24 let) dochází na denní stacionář, kde si léčí hlavně psychické potíže. Dochází tam nepravidelně a nakonec sama docházku přerušuje s tím, že stejně nikdy abstinovat nebude a nehodlá. Toto prohlašuje 25. 8. 1986, ale již 12. 9. 1986 „má malér" s VB. Při náhodné kontrole party toxikomanů je přítomna i naše pacientka a byl u ní zajištěn kodein. Tato látka byla navíc zjištěna laboratorně i v jejím těle spolu s Pervitinem. AT poradna jí hrozí přeměnou ochranní léčby psychiatrické ambulantní na ochranní léčbu ústavní. Ona sama však řeší situaci tím, že 22. 9. 1986 sama žádá dobrovolnou hospitalizaci v PL Jihlava a nastupuje tam pro neurotické potíže, které si potřebuje léčit. Léčbu ukončila za 2 měsíce 20. 11. 1986 a nelze než konstatovat, že šlo o pobyt zcela účelový, kterým chtěla zabránit stíhání VB. I během tohoto pobytu stále zneužívá léky a opět přiznává veřejně fetování s tím, že nikdy s aplikací nepřestane. Bylo provedeno nové psychologické vyšetření a opět nebyly zjištěny žádné příznaky schizofrenie ani psychózy, jen rysy hysterické. Propuštěna s dg. závěrem polymorfní toxikomanie a latentní schizofrenické onemocnění. Zřejmě lékaři ještě nález a hodnocení lékařů psychiatrické kliniky neměli k dispozici. I při tomto pobytu je přistižena při aplikaci inj. léků – opět kodeinu a Pervitinu, které si aplikovala na dovolenkách doma. Propuštěna na vlastní žádost.

Čtyři dny po tomto propuštění sa v Brně dopouští závažné trestné činnosti napadení veřejného činitele, kterému chtěla vzít zbraň. Byla pod vlivem Pervitinu. Těsně po činu byla dopravena do PL Brno, kde se nachází doposud (tedy již rok). Při přijetí zjištěny četné vpichy po injekciách na pažích a stehnech. VB upozorňuje, že se dlouhodobě stýká s partou toxikomanů, kteří ji označují za svého vůdce a organizátora výroby drog. Na pažích a stehnech zjištěny stopy po plastických operacích, kterými si odstraňovala tetováže. V této době je již rozvedená, s manželem se nestýká, s rodiči také ne.

Jde tedy o 25 letou rozvedenou ženu, invalidní důchodkyni, která od svých patnácti let je stále psychiatricky vyšetřována, posuzována a léčena. Od třinácti let má kontakt s drogami, které stále zneužívá a v posledních letech je i sama vyrábí a distribuuje. O jejich problematiku se zajímá od mládí, shání si informace o jejich účinku a výrobě a je nutno konstatovat, že v tomto směru má znalosti ako málokterý z toxikomanů. I sami brněnští toxikomani ji uznávají za experta v této oblasti. Vyzkoušela již všechny u nás dostupné drogy, včetně marihuany, morfinu a snad i heroinu (alespoň to tvrdí). Údaje o heroinu ovšem bereme s rezervou. Její kontakt s psychiatrií a s psychiatrickými léčebnami je přebohatý. Celkem byla pětkrát v PL Brno, mnohokrát na psychiatrické klinice, jednou v PL Šternberk, jednou v Pezinku, jednou v Lobči, čtyřikrát v PL Jihlava, dvakrát v Lojovicích – celkem tedy 18 hospitalizací za necelých 10 let. Je velmi všímavá, dobře pozoruje, a protože není hloupá, rychle rozšiřuje svoje odborné znalosti i vědomosti, a to dokonce i odborným studiem. Během pobytu v PL Brno rychle zjistí, že se tam na zahradě pěstuje konopí. Chodí na ně, sbírá je, zpracovává a posléze zneužívá, a to jednak sama, jednak rozděluje ostatním toxikomanům včetně nezletilých. Naváže kontakty se studentem chemie, kterého si dokonce vezme za manžela, společně vyrábějí drogy a mnoha věcem se s ním a od něj naučí. On sám, rovněž toxikoman, je nakonec vyloučen ze školy, ale ona sama zůstaně nepotrestána. Při podrobném studiu chorobopisů se zjišťuje, že fetuje stále, a to i během hospitalizací a léčení. V době dovolenek si např. jede domů píchnout Pervitin nebo si zakouřit marihuanu. I během hospitalizací se zjišťují čerstvé vpichy na končetinách, s čímž se pacientka netají a prohlašuje, že bude zneužívat stále. Má za sebou 2 léčby na specializovaném oddělení v Lojovicích, kde byla řádně poučena o nutnosti abstinence a o eventuálních dalších následcích abúzu. Přesto i nadále v této činnosti pokračuje i v době, kdy je pro-

ti ní vedené stíhání pro výrobu omamných látek a v době, kdy se hlásí na tzv. dobrovolné léčení.

V souvislosti s posledním trestním činem (útok na veřejného činitele) bylo provedeno nové znalecké zkoumání s tímto závěrem: psychopatie nezdrženlivého typu s výraznými rysy hysterickými a schizoidními, polymorfní drogová závislost s preferencí psychostimulancií a halucinogenů. Nelze vyloučit, že v anamneze se vyskytly 2 ataky schizoformní psychózy, ale v žádném případě však nešlo o schizofrenii. Trestný čin spáchala v takém stavu, kdy byly u ní schopnosti ovládací i rozpoznávací sníženy (po aplikaci Pervitinu), ale tento stav si způsobila sama a zcela dobrovolně. Byla doporučena ochranná ústavní protitoxikomanická léčba, která by se měla dle názoru znalců provádět v léčebně mimo Brno, kde „jako královna brněnských toxikomanů" má plno kontaktů a známých. Poprvé tedy byla postavena před soud a odsouzena k trestu 4 měsíce odnětí svobody nepodmíněně a k ochranné ústavní protitoxikomanické léčbě. Pacientka se odvolala jak proti výši trestu, tak proti léčení. Zatím se celý rok nachází v Brně a nepochybně bude argumentovat tím, že nařízená léčba je již zbytečná, protože je vlastně celý rok hospitalizována. Krajský soud jí nepodmíněný trest změnil na podmíněný.

Dovolil jsem si upozornit na tento jistě zajímavý a ne běžný případ, který jen potvrzuje, že některé případy toxikomanie jsou velmi složité, a to jak k posouzení, tak i k léčení. Tento případ názorně ukazuje, že závislá osoba může celkem nerušeně deset let zneužívat léky, páchat trestnou činnost a unikat jak léčení, tak potrestání, díky diagnostickým nejasnostem, netypickému klinickému obrazu, zvláště v mladším věku, častému střídání psychiatrických zařízení, díky jistě i svému vysokému IQ a jistě i díky protektivnímu vlivu svých rodičů. Případ – dle mého názoru – bude zajímavý i pro právniky z toho hlediska, jak opakovaně unikala potrestání, jak dokázala odkládat výkon ochranné léčby a jak koněčně i v posledně uvedeném trestném činu se jí podařilo přimět odvolací soud ke změně nepodmíněného trestu na podmíněný.

Do redakcie prišlo dňa: 6. 4. 1988
Adresa autora: MUDr. V. Šťastný, CSc., Letná 29, 772 00 Olomouc